

71 noodwoningen na oorlogsgeweld in Achterhoekse Megchelen

Karigheid ten top in de Moezeköttel

Er staat een bijzonder huisje aan het Asbroek in het Achterhoekse Megchelen. Een noodwoning, gebouwd direct na de Tweede Wereldoorlog. Piepklein en met een aparte geschiedenis. "Als je in deze noodwoning rondkijkt, word je stil en raak je onder de indruk van hoe mensen hier gewoond en geleefd hebben. Onvoorstelbaar", zegt Vincent Wijermars van de projectgroep die zorgt voor de restauratie. Aan de Moezeköttel, zoals het huisje heet, zit een stuk onbekende oorlogsgeschiedenis vast.

Vrijwilligers van de projectgroep Moezeköttel bezig met de restauratie.

Megchelen ligt er vredig bij. Niets dat ook maar in de verste verte doet denken aan oorlogsgeweld, terwijl juist in dit dorp, in de punt van de Achterhoek (de blindedarm van Gelderland zeggen ze in Megchelen), bij de Duitse grens, hevig is gevochten. Ruim 80 procent van de woningen en boerderijen liep zware schade op of raakte totaal vernield. Niet de Duitsers, maar de geallieerden schoten in maart 1945 de boel in puin om de halsstarrige bezetters te verjagen. Op 28 maart 1945, om 6 uur 's avonds, gaf de Duitse commandant zich met de woorden "Jetzt ist schluss" over en was Megchelen de eerste Nederlandse plaats boven de grote rivieren die bevrijd werd.

Hele voorhuis in puin

Voor keuterboerderij de Moezeköttel was het te laat. Het hele voorhuis van het boerderijtje waar het kinderloze echtpaar Roes-Kapelle woonde met twee koeien, enkele varkens en kippen lag in puin. Bij buurman Jan Reintjes kon het berooide paar terecht voor tijdelijk onderdak in het voorhuis. Dat tijdelijke werd nog een hele poos. Het duurde tot december 1946, voordat een noodwoning voor hen klaar was op de plek waar vroeger de boerderij stond. Het was één van de maar liefst 71 noodwoningen en 85 stallen die in Megchelen kwamen te staan. Er waren drie typen noodwoningen. Naar grootte: A, B of C. Daaronder ook houten huizen van Scandinavische

Geallieerden schoten de boel in puin om de bezetters te verjagen

origine, die de naam 'knuppelwoningen' kregen vanwege de palen en stammetjes die erin waren verwerkt. Er staat er nog eentje in Megchelen – aan het Krupop – maar het is niet meer herkenbaar, want het rondhout is eraf. Het staat er vervallen en gehavend bij. Andere huizen zijn afgebroken, verbouwd of er is iets groters van gemaakt. De noodboerderijen die werden gebouwd, zijn te herkennen aan het kleine en smalle voorhuis. Dat mocht beslist niet groter zijn dan de stal erachter, zo bepaalde het Districtsbureau Wederopbouw Boerderijen.

Kosten: 1841 gulden

Slechts 1841 gulden en 83 cent kostte de Moezeköttel, de kleinste en goedkoopste noodwoning. Omgerekend: 835,78 euro. Zelfs voor die tijd een bespottelijk laag bedrag. Jan

Reintjes, bij wie het boerenpaar in de voorkamer zat, bouwde het huisje van 7 bij 4,5 meter. Kleinzoen Bennie werkt nu volop mee aan de restauratie. Aanvankelijk geen elektriciteit, geen toilet binnen, maar een huuske buiten (later verhuisde het toilet, liever gezegd de 'strontemmer', naar binnen), water uit een weidepomp en een petroleumlamp. Karigheid ten top en ondenkbaar naar huidige maatstaven. De Derde Wereld in Megchelen. Van een gezin met drie jonge kinderen, dat van oktober 1951 tot februari 1955 in het huisje woonde, wist de Oudheidkundig Vereniging Gemeente Gendringen te achterhalen waaruit de schamele huisraad bestond: een tafel met twee stoelen, een 'gemakstoel', dressoir, lamp, een plattebuiskachel en een 'thebo' om op te koken, borden, koppen en schoteltjes, de trouwfoto en een Heilig Hartbeeld, een biezen mat, een twijfelbaar met strozak in de kamer om in te slapen plus een grenen kinderbedje en in de slaapkamer een stapelbed voor twee kinderen. Verder een breimachine van Pfaff (de restaurateurs zoeken nog een exemplaar!) en een broedmachine voor kippeneieren waarmee het paar wat geld verdiende. Daar hadden de bewoners de bijnamen 'Tuten Marie' en 'Tuten Hent' (een tute is een kip, red.) aan te danken. "Het was bittere armoe. Ze hadden werkelijk geen nagel om de kont te krabben", schetst Vincent Weijermars de situatie. De ouders sliepen in de slaapkamer met één kind en twee kinderen in het 'kabuufke', een houten aanbouw. Nadat het gezin in februari 1955 een grotere noodwoning in het dorp kon betrekken, kwam er een derde bewonerspaar zonder kinderen. De vrouw heeft er, na het overlijden van haar man, tot september 1966 in gewoond en is toen naar 's-Heerenberg vertrokken. Vervolgens kwam de woning leeg te staan en diende ze als stal voor het melkveebedrijf van Hettelaar, de huidige eigenaar van de grond en het gebouw. Het verval van de 'witte hut', zoals de eigenaren de noodwoning ook wel noemden, trad in. Nog even en het geheel zou in elkaar zijn gezakt. De redding kwam net op tijd.

Vrijwilligers aan de slag

Timmerlui en metselaars zijn druk in de weer bij de Moezeköttel. Vrijwilligers zijn het, die op vrijdagen in ruil voor een rondje koffie met koek op de naastgelegen boerderij van Gerard en Dianne Hettelaar, de klus aanpakken. "Het is echte naoberschap wat we hier met heel Megchelen aan het doen zijn", klinkt het enthousiast aan tafel, waar vier leden van de projectgroep Moezeköttel de restauratie toelichten. Vincent Weijermars, Ben Rouwhorst, Nico Snelting en Dianne Hettelaar praten honderduit. Het is een samenspel van de eigenaar van de woning, het Comité Leefbaarheid Megchelen (CLM), dat het dorp met bijzondere 'parels' op de kaart wil zetten en de Oudheidkundige Vereniging Gendringen, die al jaren ijvert voor behoud en herstel van de noodwoning als cultureel-historisch erfgoed. De Moezeköttel past ook bij twee andere projecten waarmee Megchelen wil teruggrijpen op de oorlogshistorie (zie kader) en waarmee het dorp belangstellenden wil trekken. Markant is dat naast plaatselijke ondernemers ook Duitse collega's het project steunen met geld en materiaal. "Ook zij

De noodwoning diende op het laatst als stalling voor het vee.

Rechtsboven: Het kunstwerk herinnert aan de dwangarbeiders die in de oorlog uit Kamp Rees konden ontvluchten. Nog elk jaar is er een herdenking van de Hel van Rees.

willen dat het stukje historie bewaard blijft, want wat er in de oorlogsjaren gebeurd is, mag nooit meer voorkomen. Het mag niet vergeten worden en het moet doorverteld worden,” leggen de vier uit.

Gastvrijheid

De vervallen woning die op het laatst dienst deed als vee-schuurtje, komt er weer als nieuw uit te zien. Bijna té nieuw, want strak cement, kalk en tegels hebben de sporen van slijtage en bewoning weggepoetst. Desondanks maakt het indruk. Zo klein en dan zo moeten wonen. In het voorjaar is het eerste deel van de restauratie klaar en kan iedereen alvast een kijkje nemen in het onderkomen. Op picknickbanken die bij de Moezeköttel komen te staan, kunnen de bezoekers uitrusten. Ondertussen bouwen de vrijwilligers aan een kapschuur (karloads) bij de noodwoning met daarin voorzieningen als een

toilet, een oplaadpunt voor de accu's van elektrische fietsen en een koffiehok. “Dat is ook een stukje gastvrijheid vanuit de landbouw. We willen het de bezoekers naar de zin maken”, vertelt Dianne Hettelaar. De karschuur is ook het startpunt voor rondleidingen en voor schooljeugd die meedoet aan een educatieprogramma rond de noodwoning en de oorlog. In 2015 moet het op 80.000 euro begrote Moezeköttelproject helemaal afgerond zijn.

Info: Facebookpagina De Moezeköttel, www.ovgg.nl, www.megchelen.nu

Midden: Vincent Weijermars voorzitter van de projectgroep, en Dianne Hettelaar-Reusen. .

Iedere week is de vaste groep van vijf vrijwilligers, aangevuld met hulpkrachten, op vrijdag bezig.

De Hel van Rees, een afschuwelijk kamp

De Moezeköttel maakt deel uit van een drietal projecten waarmee Megchelen stil staat bij de Tweede Wereldoorlog en de periode vlak daarna. Ze moeten het dorp bij belangstellenden en toeristen op de kaart zetten. De Slag om Arnhem, de brug bij Nijmegen, de verwoesting van de Betuwe en de overgave in Wageningen krijgen gezelschap van het 'vergeten leed' van Megchelen.

Behalve heftig oorlogsgeweld in de laatste oorlogsweken heeft het Achterhoekse dorp ook een noodhospitaal en de opvang van vluchtelingen gekend. Die vluchtelingen kwamen 8 kilometer verderop uit het Kamp Rees, waar Nederlandse mannen tussen de 14 en 46 jaar naartoe werden gebracht. Een afschuwelijk kamp dat bekend staat als 'de Hel van Rees'. De Duitsers pakten de mannen tussen november 1944 en maart 1945 op. Ze moesten tankgrachten graven, die bedoeld waren om geallieerden tegen te houden. Het kamp was gevestigd in een dakpannenfabriek, onteigend van een Joodse familie. Het regime was er onmenselijk. Van de 4.500 mannen die in het kamp werden opgesloten, overleefden er 847 de Oorlogswinter niet. Door ondervoeding, stokslagen, ziekten en ontberingen. Een flink aantal (1.700 dwangarbeiders) lukte het te ontsnappen. Met hulp van Duitsers en Nederlanders kwamen ze 8 kilometer verderop, in Megchelen terecht. Daar werden ze ondervoed, vol met luizen en velen met diarree opgevangen in een noodhospitaal dat Mies Neuhaus, een onderwijzeres, had ingericht. Het hele dorp hielp mee. Vrouwen wasten en kookten voor de gevluchte dwangarbeiders. Het noodhospitaal was gevestigd in de dorpschool. Een boer stelde de deel van zijn boerderij beschikbaar om daar de kinderen les te geven. Merkwaardig genoeg lieten de Duitse bezetters het hospitaal met zijn vluchtelingen ongemoeid. Elk jaar staan Duitsers en Nederlanders gezamenlijk stil bij de 'Hel van Rees', de vluchtelingen en het noodhospitaal. Dat gezamenlijke is een vanzelfsprekendheid. Ter herinnering houden Duitsers en Nederlanders ieder jaar een wandeltocht die de tocht van de gevluchte dwangarbeiders symboliseert.

Luisterplek

Op de markt in Megchelen staat een zogeheten Luisterplek (nr. 72). Daar vertelt Arend-Jan Disberg, wiens vader als 16-jarige naar Rees werd afgevoerd, zijn verhaal. Hoe zijn vader stokslagen kreeg, omdat hij een bevroren voederbiet had opgepakt om zijn honger te stillen. Elk jaar, op de tweede zondag in maart, loopt ook Arend-Jan Disberg op klompen mee op de vluchtroute. Luisterplekken zijn onderdeel van de Libération Route die van Normandië naar Berlijn loopt en op bijzondere punten stil staat bij belangrijke gebeurtenissen uit de oorlog.

Fietsroutes

Fietsroutes rond Megchelen vormen het derde project. Er komen grensoverschrijdende fietsroutes: één route over Nederlands, een tweede over Duits grondgebied. Samen ongeveer 90 kilometer lang. Ze verbinden de verschillende herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog. Beide routes lopen vanaf noodwoning de Moezeköttel, die nu ook al via de bestaande knooppuntenroute is te bereiken: even verder dan knooppunt 68E. In samenspraak met het Comité Leefbaarheid Megchelen is nog een nieuwe Duitse fietsroute in ontwikkeling. Om de Rijn opnieuw te beleven. Ook op dat vlak is de samenwerking hecht. 'Naoberschap over de grens' noemen ze dat in het Achterhoekse dorp. Al met al verwachten ze jaarlijks enige duizenden fietsers.

